

Cesare deve morire¹

Drama in een Romeinse gevangenis

Chris Hermans *

Rome, 44 voor Christus, de Iden van maart: Gaius Julius Caesar, generaal en dictator voor het leven wordt met messteken in de senaat om het leven gebracht. De samenzweerders zijn enkele senatoren onder wie Marcus Junius Brutus en Cassius.

Deze gebeurtenissen inspireren al eeuwen kunstenaars van allerlei slag. William Shakespeare schreef er zijn tragedie over in 1599 en deze wordt al net zo lang opgevoerd. Met de film "Cesare deve morire" (Caesar moet sterven) keren we terug naar Rome. De Italiaanse tachtigers Paolo (°1931) en Vittorio (°1929) Taviani gebruikten de tekst van de bard als basis voor hun film die gedraaid werd in de afdeling hoge veiligheid van de Rebibbia-gevangenis in de Eeuwige Stad, waar een groepje gedetineerden het stuk zal opvoeren.

De film begint in kleur en toont Brutus op scene in oud-Romeinse outfit die zich op zijn eigen zwaard stort terwijl hij Caesar toeroept dat die nu vrede kan vinden. Bij het lichaam van de dode Brutus voert Antonius het woord en zegt aan Rome en de wereld "questo è un uomo" (dit is een man). De voorstelling is ten einde, het applaus barst los en de gedetineerden-acteurs jubelen bij hun succes. Daarna wordt het stil, het publiek verlaat de zaal en de gevangenis en de bewakingsagenten manen de acteurs aan de scene te verlaten, ze verlaten in groep de zaal en worden één voor één in hun cellen opgesloten.

Dan volgt een flash-back in zwart-wit, zes maanden eerder. Een zaaltje vol gedetineerden, de directeur spreekt hen toe. Voor het jaarlijks toneel werd gekozen voor "Julius Caesar" van Shakespeare. De regisseur, Fabio Cavalli licht het verhaal toe. De geïnteresseerden kunnen zich vanaf de volgende dag inschrijven op de gebruikelijke manier. Dan volgen de audities die meteen al veel duidelijk maken en die werkelijk amusant zijn. De kandidaat-acteurs moeten zichzelf voorstellen (naam, geboortedatum en -plaats, naam van de ouders en adres) terwijl ze zogezegd aan een grenscontrole staan met in de verte hun geliefde. Ze moeten dit op twee manieren doen. Eerst triestig en vrijwillig, dan gedwongen en boos. De wisseling van beide stemmingen is indrukwekkend. Daarna worden de rollen uitgekozen en vermelden plaatjes tot welke straf en voor welke feiten elke acteur werd veroordeeld. Ik stel mij

de vraag of dit nodig was, maar de gebroeders Taviani leggen uit dat dit de bedoeling was en dat de betrokken acteurs hier ook mee akkoord waren. Men draait in hoge veiligheidsgevangenis en de betrokkenen zijn zwaar gestraft, waaronder enkele "fine pena: mai", hetgeen betekent dat ze levenslang hebben gekregen, maar zonder de mogelijkheid tot voorwaardelijke invrijheidstelling. Bij de gewone vorm van levenslang (ergastolo) is er wel een mogelijkheid tot voorwaardelijke invrijheidstelling na 26 jaar detentie. De juridische term voor "fine pena: mai" is in feite "ergastolo ostativo" waarbij degenen die onder dit artikel 4bis van de Italiaanse "basiswet"² vallen van "gunsten", zoals verlof, thuisdetentie en voorwaardelijke invrijheidstelling worden uitgesloten.

De Tavianis kortten het stuk van de dichter uit Stratford danig in. De film duurt met de aftiteling erbij 76 minuten. Om te beginnen werden de vrouwenrollen geschrapt, die van Portia en Calphurnia, respectievelijk de vrouw van Brutus en van Caesar en dit om de simpele reden dat er in een mannengevangenis geen vrouwen zitten. Een andere aanpassing is het taalgebruik. De tekst werd door de acteurs immers hertaald vanuit de Italiaanse theatertekst naar hun eigen dialect: het Romeins, het Napolitaans, het Siciliaans en de tongval van Puglia. Deze ingreep heeft als effect dat de gedetineerden-acteurs, geleidelijk hun personage worden. De tekst van de bard wordt hun eigen tekst terwijl ze repeteren op de plekken die deel uitmaken van hun dagelijks leven, hun cel, de gangen, de bibliotheek, de wandeling.

Zij vormen zo het natuurlijke decor dat getuigt van troosteloosheid, eentonigheid en desolaatheid, versterkt doordat het in zwart-wit wordt getoond. Ook de woorden van Shakespeare lossen op in het dagdagelijkse gevangenisleven. De acteurs spelen hun rollen uitstekend, zozeer dat ze op het einde wel versmolten lijken met hun personage en het moeilijk uit te maken is wanneer ze uit hun rol vallen. Dit wordt versterkt doordat het stuk van de Engelsman qua thematiek verbluffend dicht aanleunt bij dat van de gedetineerden-acteurs zelf: vriendschap en verraad, opofferingen, wreedheid en geweld, eergevoel en weerwraak. Het conflict tussen veiligheid en vrijheid, de tiran die Caesar dreigt te worden en daarbij de republiek in gevaar

* Chris Hermans is redactielid van FATIK.

¹ Cesare deve morire (Italië, 2012), Regie: Paolo Taviani, Vittorio Taviani, verdeeld door Socher Distribuzione, in Italië ook uit op DVD bij CG Home Video, s.r.l.
² "Ordinamento penitenziario", voluit "Legge 26 luglio 1975, n. 354, Norme sull'ordinamento penitenziario e sulla esecuzione delle misure private e limitative della libertà" <http://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:statolegge:1975-07-26:354vig=>